

Л.С.Юглічек

методист біології Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ “РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ’Я 2001-2005”

До останнього часу вважали, що людство безсмертне. Зараз з’явилися фактори, які завдають особливої шкоди генофонду – генетичній основі популяції людей. Це:

- забруднення навколишнього середовища, внаслідок чого нагромаджуються мутагени та канцерогени;
- поширення вірусних захворювань,
- різке підвищення рівня ендогенних мутагенів, зумовлених неправильним (абіологічним) способом життя (незбалансоване харчування, яке зменшує захисні сили організму, порушує відтворювальний потенціал популяції людей);
- вакцинації живими вакцинами;
- несприятливі соціальні фактори: безробіття, життя на межі виживання, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, геноцид, еміграція; зменшення кількості

шлюбів, погіршення здоров'я матері, батька і дитини, поширення венеричних захворювань, збільшення кількості абортів, зростання числа розлучень та кількості незаміжніх жінок і нежонатих чоловіків;

Пошкодження генофонду соматичних клітин людей призводять до ослаблення імунітету та збільшення числа ракових та психо-соматичних захворювань. Все це впливає на кількість шлюбів, зменшує народжуваність. Пошкодження генофонду статевих клітин призводить до зростання кількості спадкових захворювань, і як наслідок – поступового виродження, біологічного регресу і загибелі людства через декілька поколінь. Настав час захищати не лише природу, але й саму людину. Дослідження показують, що забруднення одного квадратного метра території України в 6,5 рази вище, ніж в США, і в 3,2 рази вище, ніж в країнах європейського співтовариства. 21% всіх захворювань в Україні викликані саме впливом довкілля, 13% - вживанням неякісної питної води.

Кількість індукованих абортів перевищила народжуваність. Країна займає ганебне лідерське місце за дитячою смертністю, змагаючись у цій гіркій статистиці не з США, Японією чи Швецією, а з державою Маврикій. Хворі батьки народжують хворих дітей. В 2000 році на Хмельниччині народилось 414 дітей з вродженими вадами. Всього в області нараховується 5581 дитина з вродженими вадами розвитку. Смертність новонароджених від вроджених вад досягла 30%. Зростає кількість дітей – інвалідів. Якщо в 1998 році їх було в області 4911 (з них 789 з вродженими вадами розвитку), то в 2000 році їх стало 5367 (з них 980 – з вродженими вадами). Україна переживає безпрецедентну епідемію дитячого раку щитовидної залози.

Б. Іскаков вважає, що гранично стиснутий генетичний запас міцності будь-якого народу становить приблизно три біопокоління (біопокоління налічує близько чверті століття: від дитини до нової дитини). За три покоління будь-який народ при найінтенсивніших методах впливу можна підняти на вершину могутності і розквіту або, навпаки, скинути в безодню деградації і вимирання. Умовною межею, після якої відбувається включення зловісного закону трьох поколінь при наростанні негативних факторів, вважають 50% ослаблених дітей. З переходом через цю межу ослаблених дітей стає більше, ніж здорових, і починається ланцюгова реакція прискореного ослаблення суспільства[1]. В останній період у боротьбі з мутагенами ми вже втратили одне покоління. Нині запас міцності лише на два покоління. Ось чому особливої уваги вимагає реалізація Національної програми "Репродуктивне здоров'я 2001-2005".

Оскільки через школу проходить майже все населення України, саме вчитель покликаний зробити вагомий внесок в реалізацію цієї програми. Зміст шкільних предметів надає широкі можливості для формування у школярів навичок здорового способу життя.

Наприклад, на уроках біології з теми "Закономірності мінливості. Мутаційна мінливість" потрібно серйозно замислитись над причинами мутагенезу: кількість пошкоджених генів у генофонді, так званий мутаційний вантаж 20 років тому дорівнював в середньому 4 генам на людину, а нині становить 20-24 гени. Порушення структури і функцій генів соматичних і статевих клітин викликає різні соматичні захворювання, прискорює старіння та смерть організму, Пошкодження генів часто викликає і порушення інтелекту та психіки людини. Звідси – зростання кількості людей з асоціальною поведінкою, правопорушни-

ків, злочинців. Збільшення числа злочинів у країні – також наслідок пошкодження генофонду через забруднення навколишнього середовища і неправильний спосіб життя. Дослідження під керівництвом академіка Д.К. Беляєва показали, що навіть психічний стрес може бути серйозним мутагеном.

Вчитель повинен допомогти учневі зрозуміти, що є вихід із критичної ситуації, яка склалася внаслідок пошкодження генофонду, Насамперед – це збереження навколишнього середовища та здоровий спосіб життя. Школярі повинні усвідомити, що їх гени функціонують в оптимальному режимі тоді, коли організм постійно перебуває в стані фізичної і нервово-психічної норми, коли він забезпечується повноцінною і екологічно безпечною їжею, чистою водою та повітрям. Необхідно довести учням, що здоровий спосіб життя – це життя без мутацій, що нагромаджуються в клітинах організму, це боротьба з ними.

При вивченні теми “Періоди онтогенезу в багатоклітинних організмах” слід дати поняття про вроджені вади розвитку як стійкі морфологічні зміни органу або всього організму, які виходять за межі варіацій їх будови і призводять до порушення функцій. В 1997 році в Україні народилося 442000 дітей, серед яких виявилось 12342 з вродженими вадами розвитку. Саме вроджені вади розвитку є головною причиною перинатальної і малокрової смертності та інвалідності.

На уроках з теми “Запліднення” потрібно говорити і про проблеми безпліддя. Середня кількість здатних до запліднення сперматозоїдів у чоловіків України зменшилась з 70% до 30% і є однією з головних причин чоловічого безпліддя.

При вивченні теми “Утворення статевих клітин. Мейоз” слід говорити про причини високого рівня порушень сперматогенезу у чоловіків України.

При вивченні теми “Віруси” слід звернути увагу учнів на те, що віруси – це біологічні мутагени. Надзвичайно велику небезпеку для генофонду людства становить вірус СНІДу. На жаль, лише в 2% шкіл України є предмет валеологія. Але вчитель будь-якого предмету може знайти можливості для розв’язання завдань, поставлених Національною програмою “Репродуктивне здоров’я 2001-2005” як в змісті навчальних курсів, так і в методиках та формах організації навчального процесу. Всі уроки повинні бути уроками здоров’я. Нашу школу називають гігантськими жорнами, що перемелюють здоров’я дітей. Щоденна 6-годинна тяжка розумова робота в умовах нерухомотості, що часто супроводжується стресами, призводить до того, що 90% випускників шкіл мають хронічні захворювання. Сьогодні ми вже говоримо про дидактичні неврози.

Вся методика навчальних предметів повинна бути підпорядкованою, насамперед, меті збереження здоров’я вчителя та учня. Цього можна досягти, використовуючи активні та інтерактивні методи навчання, які оздоровлюють навчальний процес, створюють сприятливий мікроклімат, активізують навчальну діяльність учнів.